

W kręgu sztuki Watykanu

MADONNA Z DZIECIĄTKIEM I ŚWIĘTYMI DOMINIKIEM I KATARZYNA ALEKSANDRYJSKĄ OK. 1435

Fra Angelico (Fra Giovanni da Fiesole)
w świecie Guido di Piero

(Florencja 1417–1455 Rzym)

nastawa ołtarzowa

tempera, złocenia, deska, 24,4 x 18,7 cm

Muzea Watykańskie, Państwo Watykan, nr inw. 40253

Malowidło przedstawia Matkę Boską w chwale flankowaną postaciami aniołów pogrążonych w modlitwie, u jej stóp po obu stronach tronu klęczy dwoje adorantów – św. Dominik i św. Katarzyna Aleksandryjska ukazanych w zmniejszonej skali. Święty, w habitie dominikańskim, w jednym ręku trzyma lilię, w drugim zaś księgę *Constitutiones*; adorantka, rozpoznawalna dzięki koronie i przynależnemu jej atrybutowi w postaci koła, trzyma w rękach palmę męczeństwa. Dzieciątko stojące na kolanach Matki prawą ręką dotyka jej policzka, podczas gdy ona w ręku unosi białą różę, biblijny atrybut mądrości (Pismo Święte 1980, Syr 24, 14–17).

Jeśli, co oczywiste, motyw maryjny ma tutaj pierwszoplanowe znaczenie, to jego głęboki sens zostaje w pełni rozwinięty dzięki postaciom adorantów, z których pierwszy przypomina o czci, jaką żywił dla Matki Boskiej św. Dominik Guzman. Postać św. Katarzyny jest natomiast ewokacją kobiecej duchowości. De Simone (2011; 2016) zwrócił niedawno uwagę na związki Fra Angelica z klasztorami żeńskimi jego reguły (zwłaszcza św. Piotra Męczennika we Florencji, dla którego wykonał tryptyk w głównym ołtarzu, ale również św. Dominika w Pizie i św. Sylwestra w Genui), co w pewnym stopniu wzmacnia prawdopodobieństwo hipotezy o jego współpracy z konwentami żeńskimi.



Brak wiadomości na temat pierwotnego pochodzenia tego niewielkiego obrazu ołtarzowego, który Spike określa jako „dzieło autorskie, nacechowane atmosferą zabarwioną mistycyzmem” (1996, s. 251). Najstarsze potwierdzone informacje sięgają połowy XIX w., kiedy obraz należący do kolekcji Bisenzio w Rzymie przeszedł na własność lorda Dudleya, aby w 1872 r. stać się przedmiotem wymiany za płótno Murilla przedstawiające *Syna marnotrawnego* (podarowane Piusowi IX przez królową Hiszpanii Izabelę w 1856 r.). W ten sposób brytyjski kolekcjoner pragnął uzupełnić serię będącą w jego posiadaniu (Pietrangeli 1985). Od 1877 r. obraz jest własnością Pinakoteki.

Znaczne rozbieżności dzielą opinie badaczy na temat datowania tego cennego obrazu, zaliczanego niemal jednomyślnie do katalogu autorskich dzieł mistrza. Muratoff (1930), Salmi (1958), Orlandi (1964) i Castelfranchi Vegas (1989) datują go na wczesny okres działalności artysty, natomiast Schottmüller (1911; 1924), Collobi Ragghianti (1955), Umberto Baldini (1986) i Walter Angellelli (1988) skłonni są przesunąć jego powstanie na lata dojrzałości twórczej Fra Angelica. Współcześnie trzecia opcja, powołująca się na Mikłosa Boskovitsa (1976), podtrzymuje późniejsze datowanie ze względu na jasny, żywy koloryt malowidła, uznając je za „cenny oryginał z okresu rzymskiego”, (ok. 140–1445). Zdanie to podzielają Spike (1996), Aldo Galli (2001) i, na koniec, Giorgio Bonsanti (1998), który przesunął chronologię aż po końcowe lata twórczości malarza (do ok. 1454). Warstwa malarska tego bardzo wysokiej klasy malowidła, złożona z drobnych dotknięć nałożonych czubkiem pędzla na złote tło pokryte reliefowym ornamentem kwiatowym, przywodzi na myśl wzorce oraz technikę malarstwa miniaturowego, podczas gdy aranżacja pewnych szczegółów kompozycyjnych, jak ożywiona poza Dzieciątka w objęciach Matki (dość podobny motyw powraca w *Madonnie* z Amsterdamu oraz w *Madonnie* zw. z Pontassieve, ok. 1429–1430), przypomina analogiczne rozwiązania stosowane w malarstwie dewocyjnym i sugeruje umiejscowienie tego dzieła w środkowym okresie twórczości artysty (ok. 1435).

Guido Cornini